

Élménytömbök Bódi Tóth Elemér lírájában

Bódi Tóth Elemér két könyvének négy versciklusa úgy hat az emberre, mint két-két egymásra hasonlító, egymással tematikai összefüggésbe állítható *tömb*, írtam a címben, ám már megmunkált tömb, tehát, mondjuk, négy szobor, amelynek szobrászművész létrehozta felületét érzékelve, izgalmasan sejlik az is, hogy mit vett el alkotója a „még élettelen” nemes anyagból, hogy éppen ilyen művek szülessenek. *A mesék kapujában* Az emlék öble, a *Változékony idő* és *A mesék kapujában, A nyomtalanság csodái* című kötete pedig *A nyomtalanság csodái* és a Pannon változat ciklusokat tartalmazza. Ez öt cikluscím, mégis négy ciklusról beszélek. A *Változékony idő* címűt szívesen sorolnám be versként vagy a hazai élményfogantatású, vagy pedig a külföldi vonatkozású darabok közé. Úgy vélem ugyanis, hogy Bódi Tóth Elemér költői műhelyében alapvetően az élmény helyi meghatározottságának tényét kell tisztázni, majd a megmunkálás módját kell elemezni: ez lesz a helyes módszer.

A művészi alapanyag talán márvány. Úgy az, hogy az alkotón múlik, alakjai megformálásához milyen anyagot választott. Nem maga az életélmény az, ami fában, kőben, vasban stb. jelenik meg – hiszen az életben hús-vér emberek járkálnak, fák lélegeznek, gágogó ludak repülnek –, ám mihelyst ezek az élőlények (a fa is az) márványban állnak elénk, immár egy, az értelmezésben fogant művészi-örök alakjukat nyerték el. Bódi Tóth Elemér

szeret nemes anyaggal dolgozni. Hogy ezt a nemes anyagot is önmagából termeli ki – ez már költői alkatának szerencsés ajándéka. Az önmagában élettelen technika, „anyagkezelési mód” így ölt újra alakokat, igen, azt hiszem, feltétlenül márványban. Szavanként meg gondolt, a tömörítés többféle lehetőségével élő, mégsem szűkszavú líra ez, mert a leírt szó, a jelzős szerkezet, a kibomlott költői kép, a képek dinamikus játékának súlypontjait feltáró egész vers, a ciklusszervezés nemcsak mélységeket, hanem esz-közfejlesztési lehetőségeket és gondolati összegzési szándékokat is mutat. Nyitottságot a teljes emberi kultúra távlataira.

Haladhatott volna tovább azon az úton is, amelyen szinte ösztönös magabiztossággal járt még *A mesék kapujában* első költeményeiben. A latinos-bukolikus ihletettség pannon változata még a nyelvtani mondat és a költői kép majdnem azonosságát vagy nagyon közelségét hozta, később olyan darabok születtek, amelyek a leíró természetű otthonélmények (s bennük izes tájszavak) és az öregek népi bölcselkedésének elmondásával a nyelvtani mondatközlés sok jó humort is magában foglaló, tudottan naiv megoldásait művelték, ám már az *Egyet dobbanatok* című vers meggyőz róla, hogy másra, újra, többre feszítő erők vannak itt jelen. Ez a költemény úgy közvetíti egy otthoni esemény lélektani felületét, hogy a valóságos történet megértésén kívül maradunk (hacsak nem vele együtt él-

tük át mindazt, amire a képek utalnak), ám sejteti azt is, hogy a magatartás fontosabb, mint az oknyomozói pontosság. Az egymást követő versek tanúsága szerint valahol itt kezdődik mindaz, ami érett, fölényes, fölényesen egyszerűsítő, és, nevezzük nevén, mestertudássá lett a második kötetben.

Úgy látom tehát, hogy Bódi Tóth Elemér a *Nagy László* mutatta útnak azt az irányát követi, amelyik eszközhasználatában ökonomikus, „szűkítő” természetű, a gondolat mégis nagy teret ölel.

(Bármelyik útnak, ugye, két iránya van: mármint „erre” és „arra”. Jogos a romantikus, a zuhogó képekkel, a gigantikus hatásokkal „dolgozó”, a szabadvers féktelenségét művelő, a lamentáló, a pillanatsorjázásokat rögzítő stb, stb. . . „nagy tömegű” vers is. Nagy Lászlót a két véglet érdekelte. Azt gondolom, egyet értett-mondott-tanított: nincs köztük értékkülönbség, viszont az eszközhasználat legyen tudatos.)

Bódi Tóth Elemér a szó előbb mondott értelmében tudatos költő. Fegyelmezett. Auktorai, mesterei, példaképei sajátjává lényegített útmutatását érzem verstextúráin. Vagy, ha nem útmutatást, akkor költői természetének ezt a bizonyos nemét. Már ebben a korán megragadható korszakában, néha szabadító megoldásként elhagyta a rímet, s rájött arra, hogy ha csupán a tagolás, a ritmus, illetve a gondolat dinamikája „viszi a verset”, s nincsen rím, nagyszerű hangzatképek jönnek létre. (A *Jánossy Ferenc* festőművésznek ajánlott *Magot a fényből* című vers.) Emellett jelen vannak a különféle irányokba indítani akaró elmozdulások nyomai is – vannak „simább lefutású” hangzatai, zömmel még ragaszkodik a rímhez is, szabadvers is került az első kötetbe. Mai esztétikai eredményeit nem az utóbbi módszerekkel érte el, s –

még inkább – úgy vélem, tovább gazdagodnék formai tudása, ha megszabadítaná magát a rímtől.

A *nyomtalanság csodái* című ciklus oldaláról nézve is így gondolkodom lehetséges további fejlődéséről, vagy pedig egyik további irányáról, amelyik, ez esetben, talán elágazás. . .

Miért hiszem így? A *nyomtalanság csodái* az azonosulási készség és tehetség versei. A mélyen megélt élményanyag olyan közvetítése történik meg ezekben a versekben, ahol – az én hallásom szerint – egyértelműen a kép válik főszereplővé. Felfogásomban nem mond ellent ennek az sem, hogy *abcabc, ababaxaxa*, sőt *abcdcdcb* rímképletű versek is vannak itt –, mert a versek hatása nem a rím miatt, nem a rím segítségével születik meg, inkább a kép (a gondolat) „viszi a zászlót”. A rímtelenség nekem jobban tetsző verseket szül: *A miniatúrafestő pillanata, A tömegmészárlások kezdete, Erebuni lehetetlenségeiből, Sárga oroszlánokon, Elvérezik egy csillag* stb. Klasszikus metrumok, máskor pedig a pontosan kimondott emberi beszédmondattal élő harmóniája van ezek mögött a versek mögött (alatt? felett? bennük?), s megerősítik azt – a költői művel való ismerkedés kezdetétől itt bujkáló – gyanúmat, hogy Bódi Tóth Elemér belső érzékével igen korán felszívhatta a Biblia formakultúráját, az ihletett-elrendezett-exponált közlés talán oratori, talán tudósítói választékosságát, az igényesen esztétikai (. . .) megnyilvánulás nagyon jó alkotói örömét. Abból jött létre tehát a ciklus drámai tisztasága, megrendült és megrendítő szépsége, hogy Bódi Tóth Elemér – egy magánturistaút lehetőségei keretében – bibliai helyszínekkel találkozott? Hiszen az örömeink szerint Noé bárkájának még a helye is megvan az Ararát csúcsán, látni vélik-tudják, igen, itt ért földet aljagerincével, amikor elvo-

nult a vízőzön. Nem ilyen turisztikai hatásról van szó itt, azt hiszem, sőt, tudom, hanem a holocaust, az 1915-ös népirtás, az örmény mandulavirágzás, a mitikus és történelmi táj, a mindenünnen reáköszönő történelem –, s a legendák, a mítoszok – és a költő megragadó crejű azonosulásáról. *A Krimben, a Csilagos fészkei, a Csebovnál Jaltában* című versek (A mesék kapujában régebbi ciklus) még arról árulkodnak, hogy a verspoén keresett, közhelyszerű. *A Gólyaförgeteg, a Nyüves nap, a Kút virágai* (Az emlék öble régebbi ciklus) magyar és népi környezetben helytálló verspoénjai, vagy csupán maga a poén iránti igény nem menthető át igényesen nem hazai tájra. *A nyomtalanság csodái* ciklus viszont ilyen – a nyelvi poént, a lusta gondolati poént csodatiszta nem is poén megoldásokkal felváltó – versbefejezésekkel ragadtat el: „*Hancúrozott lábaimnál egy vad, meztélábas leányka, | huppogtak a földpadlaton harmatgyöngye talpacskái | lúdbörző combjai közé szorongató sejtelenként | fogta be az Ararátot, mintegy óriási álmat, | borzongván a furcsa játék egetverő izgalmában.*” (Erebuni lehetetlenségeiből); vagy „*Vágyón nyílik a kis kéz, | tárul a kelybe, csukódik ötágú szíromként.*” (Szárján harca az angyallal); vagy: „*A folyók és a völgyek | hárányokként élébe borulnak, | csorog a nap, mint a gránátalma | vére, folt terjed nászlepedőre, | zsilip lakat alatt, ember kinban.*” (Gebardi keresztelő); vagy: „*Nézte némán a | nyomtalanság | csodáit az | égbekiáltó.*” (A nyomtalanság csodái); vagy: „*A távolság lefátyolozza | azt is. Széttéphetnék-e? Ebben | senki sem*

bisz.” (Örök bolygók) Szándékosan idézem ezeket a példákat, mert együtt az is érzékeltetni tudom velük, hogy a költői kép vagy a krónikási végszó-verslezárás mennyire következik ennek a lírának a természetéből – poén helyett, populáris hatásra váró befejezés helyett –, s mennyire a legjobb lehetőségeit ragadja meg Bódi Tóth Elemér, amikor „önmegtartóztató” a rímhasználatban, s amikor a kép (a gondolat) nagyobb hatalmának enged. Pontosan ez segítheti később is abban, hogy itt-ott fellelhető tündérkedő hajlama ne vigye könnyebb megoldások felé – az olvasónak-hallgatónak tett engedmény, vélt igény felé.

Hogy „az emberélet útjának felén” már jóval túl – a költő negyvenhat éves – mit fog még alkotni két kötet, százhuszonhét vers „könyvnyilvánosság” birtokában, természetesen nehéz megjósolni. Úgy látszik, hogy nem fog *Jubász Ferenc, Füst Milán*, vagy éppen *Saint-John Perce* világába lépni. Egyénisége a szigorú kis formákra fogékony, az általuk kifejezett érzékeny képi-gondolati tágasságra. S, fel kell figyelni arra, hogy a Bódi Tóth-vers jólesően, harmonikusan illeszkedik vissza életünk tényei, valóságdarabjai, tudati tartalmi közé. Immár nem mondatokat olvasunk, hanem – nyelvi megformálásra szükségyszerűen rászoruló – képeket. Felejtjük a mondatot, látjuk a képet. Vagy szobrot inkább? Szobrokat?

Sok tiszta, jó levegő veszi körül ezeket a pontos alkotásokat. De ezt is az alkotások sugározzák magukból. (*Palócföld Könyvek, 1985. Salgótarján; Ijjasági Lap- és Könyvkiadó Vállalat a Karancs Mgtsz támogatásával, 1986.*)